

7 | A kétnyelvűség aspektusának vizsgálata a szlovákiai magyar tannyelvű középiskolák anyanyelvtankönyveiben¹

MISAD KATALIN

BEVEZETÉS

A kisebbségek esetében az anyanyelv megmaradásának legfontosabb biztosítékai az anyanyelvi iskolák, amelyek egyrészt általános nyelvi ismereteket közvetítenek, másrészt lehetőséget nyújtanak a tanulóknak anyanyelvük napi rendszerességgel történő használatára, mégpedig a legkülönbébb stíluszinteken: az órák közötti szünetekben folytatott közvetlen, fesztelen hangú társalgástól kezdve egészen a szaktárgyi órákon elhangzó szaknyelvi jellegű megnyilatkozásokig.

Szlovákiában a magyar tannyelvű oktatási intézményt látogató diákok olyan kétnyelvű beszélőközösségekben élnek, ahol anyanyelvként egy, a szlovák nyelv hatása alatt álló nyelvváltozatot sajátítanak el, és a magyar nyelvű színtereken szinte minden beszédhelyzetben ezt használják. Éppen ezért természetesnek kellene lennie, hogy nyelvi helyzetük visszatükröződik az anyanyelvi nevelés tartalmában és módszereiben, a helyi tantervek kialakításában, valamint a tankönyvek koncepciójában is. A szlovákiai magyar anyanyelvtankönyvek ezzel szemben azt sugallják, hogy a tanulók által anyanyelvként elsajátított magyar nyelv semmiben sem különbözik az anyaországi beszélők nyelvétől. A tankönyvszerzők – kevés kivétellel – figyelmen kívül hagyják a kisebbségi tanulók kétnyelvűségét, a magyar standardot jó esetben is csak a többségi nyelv standard nyelvváltozatával hasonlítják össze, a tanulók nyelvhasználatában megjelenő kontaktusjelenségekkel pedig egyáltalán nem, vagy csak érintőlegesen, elrettentő példaként foglalkoznak (vö. LANSTYÁK 1991: 39, LANSTYÁK–SZABÓMIHÁLY 2011: 513, MISAD 2009: 139–140, MISAD 2011: 176, MISAD–SIMON 2009: 255–256, SZABÓMIHÁLY 2010A: 206).

---

¹ A tanulmány alapjául szolgáló kutatások az 1/0051/14. számú *Ideológia, identitás a sebareprezentáció v kontexte lingvistiky a literárnej vedy v multikulturálnom priestore c.* Vega-projekt keretében folytak a szerző munkahelyén, a pozsonyi Comenius Egyetem BTK Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén.

Az alábbiakban azt vizsgálom, megjelenik-e egyáltalán az új középiskolai anyanyelv-tankönyvekben a kétnyelvűség aspektusa, s ha igen, milyen formában/mértékben és milyen szemléletet követve mutatják be a tankönyvszerzők az egyes vonatkozó jelenségeket.

1. TANKÖNYVPOLITIKA SZLOVÁKIÁBAN

Szlovákiában hat évvel ezelőtt – szinte követhetetlen iramban, néhány hónap alatt – lezajlott a közoktatás reformja. Az akkori oktatási miniszter, Ján Mikolaj (aki a Szlovák Nemzeti Párt jelöltjeként került a minisztérium élére) hangsúlyozta, hogy a 2008. szeptember 1-jétől hatályos közoktatási törvény (Zákon z 22. mája 2008 o výchove a vzdelávaní [školský zákon] o zmene a doplnení niektorých zákonov) különös figyelmet fordít az érettségi vizsgarendszer átalakítására, valamint az egyes tantárgyak tartalmi megújítására. A kisebbségi oktatásüggyel foglalkozó szakemberekben több kérdés merült fel a valósággá vált reformkísérlettel kapcsolatban: Vajon milyen mértékben és módon befolyásolják a rendelkezések az anyanyelvi kompetenciák fejlesztését a szlovákiai magyar tannyelvű oktatási intézményekben? Hogyan változik az anyanyelvi nevelés követelményrendszere? Milyen mértékben módosul a tananyag felépítése? Milyenek lesznek az új anyanyelv-tankönyvek? (MISAD 2009: 139, MISAD 2014: 149, SIMON 2013: 89)

Az eltelt időszak alatt több kérdésünkre, köztük az anyanyelv-tankönyvekre vonatkozóakra is választ kaptunk. Az alapiskolák számára írt magyarnyelv-tankönyvek viszonylag folyamatosan jelentek meg, a középiskoláknak azonban – különböző külső körülmények miatt – hat évig kellett várniuk az új anyanyelv-tankönyvekre.² De mind a többségi, mind a kisebbségi tannyelvű középiskolai oktatásban előfordul, hogy bizonyos, főként szaktantárgyakhoz kapcsolódó tankönyvek mind a mai napig váratnak magukra. Az oktatási minisztérium egyik felelős munkatársa szerint ennek az az elsődleges oka, hogy a minisztérium a közoktatási törvényt jegyző Ján Mikolaj vezetése alatt kedvezőtlen szerződéseket kötött a szerzőkkel és a kiadókkal: „Nincs semmilyen szankció, amely kötelezné a másik felet, hogy időben teljesítse a vállalását. Ha a szerző egy évet késik, akkor egy évet késik, ha hármat, akkor hármat, és ezen nem tudunk változtatni” (www.ujso.com, www.noveskolstvo.sk).

A tárca 2012-ben még azt tervezte, hogy olyan kísérleti programot indít, melynek segítségével felgyorsítja a tankönyvterjesztést. A Pilot nevű projekt arra kötelezte volna a kiadókat, hogy a tankönyvek első fejezeteit tegyék közzé az interneten, így az iskolák már a nyomtatott taneszközök megjelenése előtt hozzájutottak volna a tananyag tankönyvi feldolgozásához. Az elképzelés végül a kiadók és a pedagógusok ellenkezése miatt nem valósult meg: az előbbieket félték attól, hogy amennyiben elektronikus formában is elérhetőek lesznek a tankönyvek, az iskolák nem vásárolják meg tőlük a nyomtatott kiadványokat; a pedagógusok pedig arra hívatkoztak, hogy rengeteg idejükbe kerülne, ha naponta figyelniük kellene, feltöltötték-e már az illetékesek az aktuális tananyagrészeket az internetre (www.ujso.com, www.noveskolstvo.sk).

A minisztérium ugyanakkor azt is állítja, hogy bizonyos tankönyvekhez nehéz megfelelő szerzőket találni, ezért a megoldást a nemzetközi tankönyvpiacban látja: „Biztosak vagyunk benne, hogy a kis országok számára ez is egy lehetséges út a fizika-, kémia- vagy matematika-tankönyvek esetében, persze a nyelvi vagy a történelem-tankönyvek tekintetében más a helyzet” (www.ujso.com, www.noveskolstvo.sk). A vonatkozó közoktatási jogszabályok ér-

² A középiskolák 1. osztálya számára 2009-ben készült el az új szemléletű magyarnyelv-tankönyv. A tankönyvszerzők a pályázat értelmében négy középiskolai tankönyv (1-4. osztály) megírására kaptak megbízást, de közben megbukott a kormány, és az előrehozott választások után új tárcavezetője lett a minisztériumnak, ez pedig újabb pályázatást vont maga után, amelynek nyertesei nem a korábbi szerzők lettek. Így a középiskolák 2., 3. és 4. osztályos anyanyelv-tankönyvei csak 2012-ben jelentek meg, szemléletüket tekintve azonban nem követik az 1. osztály számára készült tankönyvben megjelölt irányt – helyette visszatértek az egy nyelvű szemlélet elveire és a hagyományos grammatikatanítás módszereire.

telmében azonban csak a minisztérium által jóváhagyott és az egységes tantervhez igazodó tankönyvek használhatók az iskolákban, emiatt a magyar tannyelvű oktatási intézményekben túlnyomórészt szlovák nyelvből fordított tankönyvekből tanulnak a kisebbségi magyar anyanyelvű tanulók. Kivételt képeznek az anyanyelv- és a szlováknyelv-tankönyvek, továbbá az alapiskolák számára készült kiegészítő történelemkönyv³ és az új zeneinevelés-tankönyvcsalád⁴.

1. 1. A kisebbségi nyelvű oktatás tankönyvei

A szlovák oktatási rendszer amolyan mostohagyerekként kezeli a kisebbségi nyelvű oktatást, amely a mindenkor hatalom központosítási törekvéseinek megfelelően szerves részét képezi a többségi hálózatnak. Ez többek között azt jelenti, hogy sem a hatályban levő közoktatási törvény, sem a központi oktatási dokumentumok nem foglalkoznak érdemben a nemzeti kisebbségek sajátos oktatási-nevelési kérdéseivel, igényeivel. Ezt a feladatkört mind a mai napig az a 2007-ben (tehát a közoktatási törvény előtt) keletkezett tervezet (Návrh koncepcie výchovy a vzdelávania národnostných menšín 2007) látja el, amelynek rendelkezése szerint Szlovákia minden gyermek számára egyenértékű képzési feltételeket biztosít. Ennek a „jó szándéknak” egyik előfeltétele az azonos tartalmú oktatás, melynek következtében a többségi, illetve kisebbségi nyelvű alap- és középiskolát látogató tanulók számára egységes koncepciót tükröző, azonos tartalmú tankönyvek készülnek. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a külföldről (pl. Magyarországról) beszerzett tankönyvek csak kiegészítő taneszközként alkalmazhatóak (vö. MISAD 2009: 140, MISAD 2011: 175, SIMON 2013: 87, SZABÓMIHÁLY 2010A: 298, SZABÓMIHÁLY 2013: 38).

A tankönyvpályázatokat – a nemzetiségi iskolák számára készülő anyanyelvtankönyvekre vonatkozókat is – a minisztérium hirdeti meg az éppen hatályos tantárgyi programok alapján. A kiadók pályázataként beküldött kéziratokat a tankönyvbizottságok⁵ javaslatára hagyják jóvá, a tartalmi, grafikai és egyéb szempontok mellett ilyenkor a gazdasági szempontot is figyelembe veszik. A kéziratok végső változatát a minisztérium háttérintézménye, az Állami Pedagógiai Intézet véleményezi/véleményezteteti⁶, s a kéziratot a véleménnyel együtt jóváhagyásra a minisztérium elé terjeszti. Mivel az oktatási minisztériumban még 2007-ben megszüntették a kisebbségi oktatási főosztályt – helyette ugyan létrehozta egy kisebb osztályt, ennek azonban nincs magyar munkatársa –, a magyar tannyelvű iskolák számára készülő tankönyveket az elbírálás végső szakaszában olyan személyek hagyják jóvá, akik nem tudnak magyarul.

³ Kovács László – Simon Attila 2000. *A magyar nép története. A honfoglalástól a szatmári békéig*. Dunaszerdahely: Liliium Aurum.

Kovács László – Simon Attila 2000. *A magyar nép története. 1711-től 1918-ig*. Dunaszerdahely: Liliium Aurum.

Kovács László – Simon Attila 2000. *A magyar nép története. A XX. század*. Dunaszerdahely: Liliium Aurum.

⁴ Lukovics Mária 2004. *Zenei nevelés az alapiskola 5. osztálya számára*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá.

Lukovics Mária 2005. *Zenei nevelés az alapiskola 6. osztálya számára*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá.

Stirber Lajos 2010. *Zenei nevelés az alapiskola 7. osztálya számára*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá.

Lukovics Mária – Stirber Lajos 2006. *Zenei nevelés az alapiskola 9. osztálya számára*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá.

Stirber Lajos 2010. *Zenei nevelés az alapiskola 7. osztálya számára*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá.

⁵ A tapasztalatok azt mutatják, hogy a tankönyvbizottságok nem elsősorban szakmai szempontok alapján döntenek, a kiadók ugyanis mindent elkövetnek annak érdekében, hogy megnyerjék a pályázatot, hiszen nem kis bevételt jelent számukra egy-egy – legalább tíz évre szóló – tankönyv megjelenítése. A magyar iskolák számára elsősorban a Szlovák Tankönyvkiadó (Slovenské pedagogické nakladateľstvo) és a Terra Kiadó (Terra vydavateľstvo) jelentet meg tankönyveket.

⁶ A véleményezés/véleményeztetés módjáról nincs pontos információ, az azonban bizonyos, hogy az Állami Pedagógiai Intézetnek 2002-től kezdődően nincs nemzetiségi osztálya, a magyar tannyelvű oktatással foglalkozó három intézeti munkatárs (közülük kettőt félállásban foglalkoztat az intézmény) más-más szervezeti egységben belül tevékenykedik.

2. A SZLOVÁKIAI MAGYAR KÖZÉPISKOLÁK ANYANYELVTANKÖNYVEI

Az anyanyelvtankönyvek tekintetében sem sokkal jobb a helyzet: Szlovákiában az anyanyelvoktatás ún. egytankönyvű oktatás, melynek következményei a rendszerint hagyományos szemléletű nyelvtanoktatást, purista nyelvszemléletet és elavult módszertani eljárásokat közvetítő anyanyelvtankönyvek. Régebbi és újabb magyar nyelv-tankönyveink a magyarországiaknak általában jóval gyengébb utáizatai, amelyek különféle – innen-onnan összeollózott – szemléletekre épülnek, s figyelmen kívül hagyják azt a tényt, hogy a szlovákiai magyar anyanyelvű oktatási intézményeket látogató tanulók kétnyelvű környezetben élnek, melynek következtében egy, a magyarországitól eltérő, a többségi nyelv hatása alatt álló nyelvváltozatot beszélnek.

2.1. Kapcsolódási pontok a középiskolai anyanyelvi nevelés tantervi követelményei és tankönyvei között

A 2008. évi közoktatási törvény következtében megújult anyanyelvi nevelés követelményrendszere – a hagyományos anyanyelvi ismeretek viszonylagos megőrzése mellett – előfeltételként nevezi meg a kommunikációs kultúrát mint a korszerű műveltség részét, s hangsúlyozza fejlesztésének szükségességét az iskolai oktatás minden szintjén (lásd ŠVP⁷). Az oktatás színvonalának emelését ugyanakkor gátolja az anyanyelvórák számának csökkenése a kisebbségi oktatási intézményekben (a hatályos közoktatási törvény szerint a kisebbségi anyanyelvi órák száma nem haladhatja meg a szlovák nyelvi órák számát, lásd ŠVP), továbbá az a tény, hogy az iskolák többségében éppen a magyar nyelv-órák kárára szaporítják az irodalomórák számát (MISAD 2009: 140, MISAD 2011: 176).

A közoktatási reform következtében az anyanyelvi nevelés tartalma is megváltozott: az állami oktatási programban megfogalmazott elvek szerint mind a többség, mind a kisebbség anyanyelvének oktatásában elsősorban a nyelvhasználat-központúságra, a szöveg szemléletre, illetve a funkcionális nyelvszemlélet közvetítésére kell törekedni.⁸ Az új anyanyelvtankönyvek⁹ azonban – kevés kivétellel – nem a kétnyelvű közösségben élő tanulók nyelvi helyzetét tükrözik, hanem a magyarországi egynyelvű beszélőket, vagyis nem veszik figyelembe azt a tényt, hogy a kisebbségben élő tanulók nyelvhasználata eltér az egynyelvű anyaországi tanulókéttól. Ennek több oka is van, de közülük a legmeghatározóbb az, hogy a kisebbségi magyar gyermekek jelentős része nem a standardot, hanem egy nyelvjárásváltozatot beszélve kerül az iskolába, ráadásul olyan nyelvi környezetből, ahol közvetlen vagy közvetett módon napi szinten kapcsolatba kerül a többségi nyelvvel. A kisebbségi anyanyelvtankönyveknek tehát – a kontrasztív szemléletre építve – egyrészt a nyelvjárási-, illetve a standard változat használatából adódó kettősnyelvűség, másrészt a szlovákiai magyar kontaktusváltozat és a standard

⁷ A Štátny vzdelávací program (magyarul: állami oktatási program) rövidítése.

⁸ A középiskolai magyar anyanyelvi nevelés fő aspektusait tartalmazó tantárgyi követelményrendszer szerint a magyar nyelv tantárgy oktatásának általános szempontjai megegyeznek a szlovák tannyelvű iskolákban oktatott szlovák nyelv tantárgy szempontjaival (az egyiket a kisebbségi, a másikat a többségi tannyelvű iskolákban oktatják anyanyelvként) (lásd Štátny vzdelávací program. Maďarský jazyk a literatúra ISCED 3A).

⁹ Misad Katalin – Simon Szabolcs – Szabó Mihály Gizella 2009. *Magyar nyelv a gimnázium és a szakközépiskolák I. osztálya számára. Maďarský jazyk pre 1. ročník gymnázií a stredných odborných škôl s vyučovacím jazykom maďarským*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

Uzonyi Kiss Judit – Csicsay Károly 2012a. *Magyar nyelv. Tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák II. osztálya számára. Maďarský jazyk. Učebnica pre II. ročník gymnázií a pre II. ročník stredných odborných škôl*. Bratislava: Vydavateľstvo TERRA.

Uzonyi Kiss Judit – Csicsay Károly 2012b. *Magyar nyelv. Tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák III. osztálya számára. Maďarský jazyk. Učebnica pre III. ročník gymnázií a pre III. ročník stredných odborných škôl*. Bratislava: Vydavateľstvo TERRA.

Uzonyi Kiss Judit – Csicsay Károly 2012c. *Magyar nyelv. Tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák IV. osztálya számára. Maďarský jazyk. Učebnica pre IV. ročník gymnázií a pre IV. ročník stredných odborných škôl*. Bratislava: Vydavateľstvo TERRA.

használatából következő kétnyelvűség nyelvi-nyelvhasználati vonatkozásait kellene megismertetniük a tanulókkal, hogy egyértelművé váljon számukra az a tény, hogy anyanyelvüknek több változata van, s hogy az aktuális beszédhelyzettől függ, mikor használják az egyik vagy a másik nyelvváltozat elemeit, kódjait, regisztereit (vö. Kiss 1999: 396–397, Kiss 2003: 298, LANSTYÁK 1996: 12, MISAD 2009: 154, MISAD 2014: 154, MISAD–SIMON 2009: 255, SIMON 2013: 87, SZABÓMIHÁLY 2010A: 307, VANČO 2013: 35).

3. A KÉTNYELVŰSÉG ASPEKTUSAI A SZLOVÁKIAI MAGYAR TANNYELVŰ KÖZÉPISKOLÁK ANYANYELVTANKÖNYVEIBEN

Az a tény, hogy a magyar tannyelvű középiskolát látogató tanulók kétnyelvű környezetben élnek, melynek következtében többé-kevésbé kétnyelvűnek tekinthetjük őket, valamint hogy ez a kétnyelvű állapot akaratlanul is hatással van az általuk beszélt nyelvváltozatra, a használatban levő középiskolai anyanyelvtankönyvekben csak részben vagy egyáltalán nem tükröződik. A többségében egynyelvű szemléletet közvetítő tankönyvek vagy egyáltalán nem foglalkoznak a kétnyelvűséggel és annak hatásaival a tanulók nyelvhasználatára, vagy ha mégis, akkor egyenesen hibásnak, sőt károsnak nevezik a kisebbségi anyanyelvváltozat kontaktusjelenségeit¹⁰ (vö. BEREGSZÁSZI–CSERNICSKÓ 1996: 35, LANSTYÁK 1996: 12, MISAD 2009: 154, MISAD 2011: 182, MISAD 2014: 153, PÉNTEK 2009: 208). A továbbiakban azt vizsgáljuk, hogy a szlovákiai magyar tannyelvű középiskolák négy osztálya számára készült jelenleg használatban levő anyanyelvtankönyvekben, illetve az egyes témakörökhöz kapcsolódó anyagrészekben milyen mértékben és módon jelenik meg – akár tágabb értelemben is – a kétnyelvűségi szemlélet.

3.1. Kétnyelvűséggel kapcsolatos alapismeretek

A szlovákiai magyar nyelvű oktatás történetében a gimnáziumok és szakközépiskolák 1. osztályában jelenleg használt tankönyvben először esik szó a kétnyelvűség mibenlétéről, illetve a jelenséghöz kapcsolódó alapfogalmakról, mint pl.: egyéni és közösségi kétnyelvűség, kiegyenlített és egyenlőtlen kétnyelvű, hozzáadó és felcserélő kétnyelvűségi helyzet stb. (MISAD–SIMON–SZABÓMIHÁLY 2009: 25–28). A szerzők a szlovákiai magyar beszélők számára ismerős szituációk segítségével dolgozzák fel a tananyagot, az egyéni kétnyelvűség fogalmát például a következőképpen magyarázzák:

„[...] egy Bodrogközben élő mérnök ismeri a helyi magyar nyelvjárást, de a szlováknak nagy valószínűséggel csak a köznyelvi változatát sajátította el. Otthon a családban magyarul beszél, viszont szlovák egyetemet végzett, ezért a munkájával kapcsolatos szakkifejezéseket elsősorban szlovákul ismeri. Mérnökünk mind a két nyelvet használva kiválóan elboldogul az életben, bár olykor a szlovákban ragozási hibát vét, a magyarországi kollégákkal beszélve pedig esetleg megértési problémái vannak” (MISAD–SIMON–SZABÓMIHÁLY 2009: 26).

Az idézett szövegrész javára írható, hogy a tankönyv tényként kezeli, miszerint a bodrogközi mérnök anyanyelvének nem a köznyelvi változatát, hanem az egyik nyelvjárásvál-

¹⁰ A kétnyelvűséggel kapcsolatos negatív sztereotípiákat közvetítő tankönyvtervezet (Csicsay Károly – Simon Beáta – Kulcsár Mónika: *Magyar nyelv és kommunikáció tankönyv a 4-osztályos gimnáziumok valamint a 8-osztályos gimnáziumok felső tagozata részére* [sic!]. Kézirat.) kétnyelvűséggel foglalkozó szlovákiai magyar szakemberek közbelépésének köszönhetően szerencsére csak „tervezet” maradt (lásd Misad 2009: 151–154, Misad–Simon 2009: 260).

tozatát beszéli. Ily módon azt kívánja jelezni, hogy a nyelvek – beleértve a magyar nyelvet is – változatokban léteznek, továbbá azt is szem előtt tartja, hogy ne sérüljön a többnyire valamely nyelvjárásváltozatot beszélő tanulók nyelvi otthonosságérzete¹¹ (vö. Kiss 1999: 400). A közösségi kétnyelvűség fogalmát is hasonló felfogásban írják körül a szerzők:

„A kétnyelvű közösség állandó kapcsolatban, kontaktusban él egy másik nyelvvel, a nyilvános színtereken sokszor ezt használja. Ezért bizonyos sajátosságok jelennek meg és állandósulnak az általuk beszélt nyelvváltozatokban, s a gyermekek is ezt az ún. kétnyelvű anyanyelvváltozatot sajátítják el. Így például a szlovákul még nem beszélő gyerek is nanuk-ot vesz az üzletben, nem jégkrém-et, és ha beteg, akkor nem az orvosi ügyelet-re, hanem a készülség-re viszik” (MISAD–SIMON–SZABÓMIHÁLY 2009: 26).

A kétnyelvűség típusait ismertette a tankönyv a bemutatott oppozíciók azon elemére helyezi a hangsúlyt, amely a kisebbségi beszélőközösségek szempontjából kívánatos lenne:

„[...] A hozzáadó kétnyelvűségi helyzetben az anyanyelvhez mintegy hozzáadódik a második nyelv, de nem szorítja ki azt a használatból. Kedvező esetben a hozzáadó helyzet kiegyenlített kétnyelvűséget eredményez [...]” (MISAD–SIMON–SZABÓMIHÁLY 2009: 27).

3.2. A szlovákiai magyar beszélők nyelvhasználata

A kétnyelvűség nyelvi következményeire, ezen belül a szlovákiai magyarság által beszélt nyelvváltozatok legjellemzőbb, illetve kevésbé feltűnő sajátosságaira szintén a középiskolák 1. osztálya számára készült tankönyvben találunk utalásokat: az előbbi vonatkozásában a közvetlen kölcsönszókat (pl.: szl. párky → szm. párki, Mo.: 'virslí'; szl. žuvačka → szm. zsuvacska, zsuvi, Mo.: 'rágógumi' stb.)¹², az utóbbiában a szlovák mintára kialakult tükörszókat és -kifejezéseket (pl.: szl. náplň práce → szm. munkatöltet, Mo.: 'munkaköri leírás'; szl. technický preukaz → szm. műszaki igazolvány, Mo.: 'forgalmi engedély' stb.), a jelentéskölcsönzéssel keletkezett szavakat (pl.: szl. diéty → szm. diéta – Mo.: 'napidíj'; szl. tlačiareň → szm. nyomda, Mo.: 'számítógép nyomtatója' stb.), a szlovákos nyelvtani szerkezeteket (pl.: szl. členský príspevok → szm. tagsági díj, Mo.: 'tagdíj' stb.), illetve társalgási fordulatokat (pl.: szl. Čo ja viem? → szm. Mit én tudom?, Mo.: Mit tudom én?) sorolják a szerzők¹³ (MISAD–SIMON–SZABÓMIHÁLY 2009: 28–29).

A szlovákiai magyar beszélők nyelvhasználatára jellemző fenti jelenségek némelyikét a 2. osztály számára készült tankönyv is tárgyalja, ám az előzőtől teljesen eltérő felfogásban:

*„Kölcsönszavak – kisebbségi (nemzetiségi) csoportok körében használatosak. Anyanyelvünkbe belekeverednek az államnyelv, esetünkben a szlovák nyelv egyes kifejezései. Ennek főleg két fajtáját ismerjük:
- direkt kölcsönszavak – botaszki, tyepláki, horcsica, párki, spekacski, hranolki, bandaszka, nanuk...*

¹¹ Az aktuális szlovákiai magyar anyanyelvtankönyvek szerzői és a magyar szakos pedagógusok nagy része általában úgy véli, hogy meg kell „szabadítani” a tanulókat a családban elsajátított nyelvjárásváltozatuktól (lásd Lanstyák 1996: 12, Misad 2009: 153, Misad–Simon 2009: 259).

¹² A rövidítések feloldása: szl. - 'szlovák megnevezés', szm. - 'szlovákiai magyar megfeleltetés', Mo. - 'a Magyarországon használt megnevezés'

¹³ A felosztást vö. Lanstyák 1998a: 31–56.

- tükörfordítások – rosszul lefordított kifejezések: műszaki igazolvány – forgalmi engedély; autóiskola – autós iskola (sic!); természetiskola – erdei iskola; naftakályha – olajkályha...¹⁴ (UZONYI KISS – CSICSAY 2012A: 72).

Ez a fajta szemléletmód egy olyan értékítéletet közvetít, amelyből a tanulók arra a következtetésre juthatnak, hogy hibásan használják az anyanyelvüket. A szerzők talán nem is tudatosítják, hogy az efféle megfogalmazás fokozhatja a tanulók nyelvi bizonytalanságát, hiszen azt sugallja számukra, hogy az általuk használt kisebbségi nyelvváltozat csupán valamiféle periférikus módosulat (vö. LANSTYÁK 1996: 12–13, MISAD 2009: 153–154).

3.3. A szlovákiai magyarok nyelvi jogai

Kisebbségi helyzetben különösen fontos, hogy a tanulók tudatosítsák, milyen kommunikációs színtereken használhatják az anyanyelvüket. Az természetes számukra, hogy a családban, a barátaikkal, esetleg – amennyiben magyar domináns településen élnek – a boltban vagy a postán magyarul beszélnek, de sokan elbizonytalanodnak, ha egy hivatalban kell intézkedniük: nem tudják ugyanis, használhatják-e ilyenkor az anyanyelvüket vagy nem; mint ahogy arra sincsenek felkészülve, ha magyarul nem beszélő hivatali dolgozóval kerülnek kapcsolatba. Az 1. osztályos tankönyv nyelvi emberi jogokkal foglalkozó fejezetének az a célja, hogy a tanulók megismerjék a nyelvi jogokat szavatoló nemzetközi alapdokumentumok ajánlásait, illetve hogy tisztában legyenek a szlovákiai jogszabályok nyújtotta lehetőségekkel. A kisebbséghez tartozó személyek névhasználatára vonatkozó tudnivalókat például a következő módon tesz közzé a szerzők:

„A kisebbséghez tartozó személyek családi és utónevüket anyanyelvük szabályaival összhangban használhatják. Ha tehát a személyi igazolványodban nem magyar formában (Nagy Zsuzsanna) szerepel a neved, hanem például Zuzana Nagyová formában, szüleid új anyakönyvi kivonat, majd új személyi iratok kiállítását kérelmezhetik számodra. Ha nagykorú vagy, azaz elmúltál 18 éves, akkor ezt magad is megteheted¹⁵ (MISAD–SIMON–SZABÓMIHÁLY 2009: 34).

3.4. Kétnyelvű környezetre való egyéb utalások

A tanulók a szlovákiai magyar nyelv-tankönyvekben gyakran találkoznak anyanyelvük és a többségi nyelv egyes jelenségeinek összehasonlításával. Az 1. osztályban használt tankönyv *A nyelvről általánosan* c. fejezete például a nyelvvel mint jelrendszerrel, a nyelv–beszéd–gondolkodás kapcsolatával, illetve a nyelv funkcióival foglalkozik. Benne a kétnyelvű környezetre való hivatkozás már akkor megtörténik, amikor a szerzők felhívják a figyelmet a magyar nyelv és a szlovák jazyk szó azonos jelentéseire (MISAD–SIMON–SZABÓMIHÁLY 2009: 7). A gondolkodás és a nyelv kapcsolatát szemléltető szövegrészben arra találunk utalást, hogy a szlovák červený (illetve a német rot és az angol red) szónak a magyarban két megfelelője létezik: a piros és a vörös, s hogy ezeket a megnevezett dolog színétől függetlenül meghatározott szabályok szerint használjuk (2009: 13). A nyelvek tipológiai osztályozásával foglalkozó anyagrészben (2009: 19) ismét felbukkan a magyar–szlovák oppozíció: az agglutináló nyelvek jellemző tulajdonságait a magyar, a flektáló nyelvekét pedig a szlovák nyelv vonatkozásában

¹⁴ Megjegyezzük, hogy a tankönyv *Szófajtan* c. fejezetében a szerzők számos „rosszul lefordított kifejezést” közölnek standard példaként, pl.: Párkányi Városi Hivatal, Galántai Városi Hivatal (Uzonyi Kiss – Csicsay 2012a: 96–97). A városi hivatal (szl. mestský úrad) megnevezés szintén tükörfordításnak számít, Magyarországon használatos megfelelője a 'polgármesteri hivatal'.

¹⁵ A tankönyvben szlovák és magyar nyelvű kérelemminta is található (Misad-Simon-Szabó Mihály 2009: 35, 80). Kisebbségi nyelvű kérelmet azok nyújthatnak be, akik olyan településen élnek, ahol az adott kisebbség számára eléri a 20 %-ot.

mutatja be a tankönyv. Bár egyes vélemények szerint az ilyen jellegű összevetés arra készíteti a tanulókat, hogy csupán egyszerű összehasonlítást végezzenek, úgy vélem, két nyelv – anyanyelv és többségi nyelv – vonatkozásában azért fontos a kontrasztív szemlélet, hogy a tanulók tudatosítsák, milyen nyelvi eszközöket alkalmaz a két párhuzamosan tanult/használt nyelv ugyanannak a fogalomnak a megnevezésére vagy ugyanazon nyelvi jelenségnek a kifejezésére.

A vizsgált anyanyelvtankönyvekben azonban a kétnyelvűségi helyzet negatív irányú, kényszerűnek nevezhető megjelenítésére is találtunk példát, mégpedig a szerzők meggyőződésétől független tankönyvi helynévhasználat kapcsán. Az 1995. évi ún. államnyelvtörvény 2009-ben módosított változatának 37. számú rendelkezése kimondja, hogy a nemzeti kisebbségek nyelvén megjelent tankönyvekben, tanszövegekben és munkafüzetekben a helyneveket két nyelven kell feltüntetni: először az adott kisebbség nyelvén, azt követően pedig (zárójelben vagy virgula után) államnyelven.¹⁶ A szabályozást még ebben az évben beépítették a közoktatási törvény módosított változatába is, következményei pedig már az 1. osztályos középiskolai anyanyelvtankönyvben is nyomon követhetők, pl.:

„Vagyis jogot sért az, aki Pozsonyban/Bratislava, Besztercebányán/Banská Bystrica vagy akárhol másutt rád szól, hogy ne beszélj magyarul az utcán, a hivatalban, az üzletekben, a kórházban vagy máshol” (MISAD–SIMON–SZABÓMIHÁLY 2009: 34).

A nagy felháborodást kiváltó szabályozás alkalmazásának módját végül a szlovák oktatási miniszter tanácsadó testületként működő szlovák–magyar bizottság állásfoglalásának köszönhetően sikerült megváltoztatni, így a 2012-ben megjelent anyanyelvtankönyvek folyó szövegében már magyar nyelven szerepelnek a helynevek, szlovák megfelelőjüket csupán lábjegyzetben kell feltüntetni, pl.:

„Kassa', ahol az idegenvezető született, szép város.
'Kassa/Košice“ (UZONYI KISS – CSICSAY 2012A: 11).

3. 5. A kétnyelvűségből adódó nyelvi-nyelvhasználati jelenségek teljes hiánya

A 3. és 4. osztályos középiskolai anyanyelvtankönyvek (UZONYI KISS – CSICSAY 2012B, 2012C) teljes mértékben ignorálják a szlovákiai magyar nyelvváltozatoknak a tankönyv egyes fejezeteihez kapcsolódó sajátosságait. A szerzők nem vesznek tudomást a létezésükről, mindkét taneszközben csupán a standard nyelvváltozat jelenségeivel foglalkoznak.

A 3. osztályos tankönyv tekintetében leginkább a *Szóalaktan* és *Szójelentés*tan c. fejezetekben tűnik fel a kétnyelvűségből adódó nyelvi-nyelvhasználati jelenségek hiánya: az első egység az alaktani kölcsönzések (pl.: szl. kúpil kuracie pečienky → szm. csirkemájakat vett, Mo.: 'csirkemáját vett' stb.), a második a jelentéskölcsönzés (pl.: szl. stena → szm. fal, Mo.: 'szekrényosor'; szl. odložit' → szm. eltesz, Mo.: 'elhalaszt' stb.) gyakori típusainak bemutatására kínált volna lehetőséget. A *Mondattan* c. részben a tanulók nyelvhasználatában gyakori vonzatkölcsönzésekre (pl.: szl. zavalám ti → szm. hívok neked, Mo. 'felhívlak' stb.), a szórendi eltérésekre, a személytelenség kifejezésének különbözőségeire kellett volna felhívni a tanulók figyelmét.

A 4. osztály számára készült tankönyv *Stílusrétegek* c. fejezetében a szerzőknek legalább az említés szintjén szólniuk kellett volna a szlovákiai magyar tudományos/szakmai nyelvhasználat sajátosságairól, valamint a hazai szaknyelvi regiszterek bővítésének és fejlesztésének lehetőségeiről (pl. lexikai és szintaktikai kölcsönhatások, magyarországi és szlovákiai magyar terminusok összevetése fogalmi szinten, szlovákiai magyar szaknyelvi tervezés stb., vö. Mi-

¹⁶ Lásd: A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 1995. évi 270. számú törvénye a Szlovák Köztársaság államnyelvéről, néhány törvény megváltoztatásával és kiegészítésével, és a 2009. június 30-án elfogadott módosítókkal. www.hungarian-human-rights.eu/szkn-1995-270_2009-hu.pdf

sad 2009: 16–17, Szabó Mihály 2010b: 213–214); továbbá a szlovákiai magyar beszélők hivatalos nyelvhasználatának jellemző jegyeiről (pl. szakszó helyett a köznyelvi megfelelő használata, ad hoc fordítások következtében keletkezett fogalmak/megnevezések nagyfokú variabilitása és ingadozása, a többségi nyelv alaki felépítését tükröző magyar terminusok, szlovákos mondat szerkesztés stb., vö. Szabó Mihály 2010b: 212–213, Misad 2012: 78–81) és a szlovákiai magyar sajtónyelv sajátos vonásairól (pl. a szlovákiai magyar sajtónyelv közveleges jellege, szlovákiai magyar sajtónyelvi regiszterek stb., vö. Lanstyák 1998b: 154).

ÖSSZEGZÉS

A vizsgált középiskolai anyanyelvtankönyvek arról tanúskodnak, hogy a kétnyelvűség aspektusa legerőteljesebben a középiskolák 1. osztálya számára készült tankönyvben jelenik meg. A 2. osztályos tankönyv eseténként ugyan tudomást vesz a tanulók nyelvhasználata és a magyarországi nyelvhasználat közötti eltérésekről, de az egynyelvű szemlélet elvét követve az előbbit „rossz” vagy „helytelen” minősítéssel látja el, s kerülendőnek tartja.

A tanulmány természetesen nem kívánja megkérdőjelezni a köznyelvi nyelvváltozatok elsajátításának fontosságát, sőt egyetért azzal a megállapítással, mely szerint „[...] össztársadalmi használati érték, illetőleg presztízs tekintetében a köznyelv az egyedüli, a társadalom egészétől elismert s a nyilvánosság fórumain elfogadott s követendő nyelvváltozat” (Kiss 1999: 397), többek között ezért is tanítják ezt a nyelvváltozatot a kisebbségi iskolákban, s ezért szolgál a tanulóknak orientáló mintaként. A kétnyelvű helyzetben folyó iskolai anyanyelvoktatás során azonban nem feledkezhetünk meg arról a tényről, hogy mindegyik nyelvváltozatnak – beleértve a kisebbségi nyelvváltozatokat is – megvan a maga sajátos szerepköre, amely megszabja használatuk színtereit. A kisebbségi tanulókat tehát nem anyanyelvváltozatuknak köznyelvre cserélésére kell biztatni (mint ahogy egyes tankönyvek sugallják), hanem kontrasztív módon tudatosítani kell velük az általuk ismert/beszélt nyelvváltozat és a köznyelv közötti különbségeket.

A tankönyvelemzés eredményeiből arra következtethetünk, hogy a szlovákiai magyar nyelvű közoktatás – legalábbis az anyanyelv oktatásának vonatkozásában – nem éri el célját még a reális kétnyelvűségi forma kialakításában sem. Ennek sokféle oka van: az oktatáspolitikaitól kezdődően a szakmai, sőt személyi okokig, de az egyik legfőbb ok vitathatatlanul az olyan tankönyvek hiánya, amelyek a kétnyelvű helyzetben történő anyanyelvi nevelés sajátosságaira épülnek.

IRODALOM

BEREGSZÁSZI ANIKÓ – CSERNICKÓ ISTVÁN 1996. A magyar nyelv változatai és stílusrétegei a kárpátjai magyarnyelv-tankönyvekben. In: Csernicskó I. – Váradi T. (szerk.): *Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 29–38.

KISS JENŐ 1999. Nyelvhasználat, szociolingvisztika, iskola. In: V. Raisz R. – H. Varga Gy. (szerk.): *Nyelvi és kommunikációs kultúra az iskolában. II. kötet*. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest. 395–400.

KISS JENŐ 2003. Nyelvjárások, regionális nyelvváltozatok. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv kézikönyve*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 271–300.

LANSTYÁK ISTVÁN 1991. A szlovák nyelv árnyékában (A magyar nyelv helyzete Csehszlovákiában 1918–1991). In: Kontra Miklós (szerk.): *Tanulmányok a határainkon túli kétnyelvűségről*. Magyarágkutató Intézet. Budapest. 11–72.

LANSTYÁK ISTVÁN 1996. Anyanyelvi nevelés a határon innen és túl. In: Cserniczkó I. – Váradi T. (szerk.): *Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 11–15.

LANSTYÁK ISTVÁN 1998a. *A magyar nyelv szlovákiai változatainak sajátosságai*. Egyetemi Füzetek 1. Liliium Aurum. Dunaszerdahely. 31–56.

LANSTYÁK ISTVÁN 1998b. A magyar nyelv szlovákiai változatainak kutatásáról. I: Lanstyák I. – Simon Sz. (szerk.): *Tanulmányok a magyar–szlovák kétnyelvűségről*. Kalligram Könyvkiadó. Pozsony. 150–190.

LANSTYÁK ISTVÁN – SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2011. Anyanyelvi nevelés kétnyelvű környezetben. In: Szabó Mihály G. – Lanstyák I. (szerk.): *Magyarok Szlovákiában. VII. kötet. Nyelv*. Fórum Kisebbségkutató Intézet. Somorja. 511–514.

MISAD KATALIN 2009. *Nyelvi kontaktusok. Szlovákiai magyar vonatkozású alkalmazott nyelvészeti tanulmányok*. Liliium Aurum. Dunaszerdahely.

MISAD KATALIN 2011. Az anyanyelvi nevelés problémái a szlovákiai magyar tannyelvű oktatási intézményekben. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*, VI. évf., 1. sz. Egyetemi Kiadó. Miskolc. 175–184.

MISAD KATALIN 2012. Magyar nyelvű jogi-közigazgatási szaknyelvhasználat Szlovákiában. Guldánová Z. (ed.): *Kontexty súdneho prekladu a tlmočenia I*. Univerzita Komenského. Bratislava. 71–84.

MISAD KATALIN 2014. Szlovákiai magyarnyelv-tankönyvek minőségének megítélése a szlovák értékelési szempontok alapján. In: Lőrincz J. – Simon Sz. – Török T. (szerk.): *Tanulmányok a tankönyvkutatás feladatairól, módszereiről. A komáromi Selye János Egyetem Tanárképző Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke mellett működő Variológiai kutatócsoport konferenciáinak anyagai*. Terra vydavateľstvo. Bratislava. 146–160.

MISAD KATALIN – SIMON SZABOLCS 2009. Nyelvi ideológiák és nyelvhelyességi babonák egy szlovákiai magyarnyelv-tankönyvben. In: Borbély A. – Vančoné Kremmer I. – Hattyar H. (szerk.): *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák. 15. Élőnyelvi konferencia, Párkány, 2008. szeptember 4–6*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 255–262.

PÉNTEK JÁNOS 2009. A romániai magyar közoktatás a kétnyelvűség szemszögéből. In: Kolláth Anna (szerk.): *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada*. Univerza v Mariboru. Bielsko-Biala–Budapest–Kansas–Maribor–Prah. 204–216.

SIMON SZABOLCS 2013. Szempontok, irányzatok a tankönyvek és egyéb iskolai dokumentumok elemzésével kapcsolatos szlovákiai magyar szakirodalomban. In: Ruda M. – Szabó Mihály G. (szerk.): *Nemzetkép és identitás a nemzetiségi iskolák tankönyveiben. Közép-európai példák: Magyarország és Szlovákia. Obraz národa a identita v učebniciach pre národnostné školy. Príklady zo strednej Európy: Maďarsko a Slovensko.* Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület – Gramma Egyesület – Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Kara – Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Kar – Selye János Egyetem. Pilisvörösvár–Dunaszerdahely–Komárom–Nyitra–Esztergom. 87–93.

SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2010a. A magyar nyelvű oktatás Szlovákiában a rendszerváltozás után. In: Bartha Cs. – Nádor O. – Péntek J. (szerk.): *Nyelv és oktatás kisebbségben. Kárpát-medencei körkép. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 135*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 279–316.

SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2010b. Magyar szaknyelv és szakstílus Magyarország határain túl. In: Dobos Csilla (szerk.): *Szaknyelvi kommunikáció. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához* 110. Miskolci Egyetem – Tinta Könyvkiadó. Miskolc–Budapest. 205–215.

SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2013. Kinek szól a tankönyv? Tankönyvek és nemzeti identitás. In: Ruda M. – Szabómihály G. (szerk.): *Nemzetkép és identitás a nemzetiségi iskolák tankönyveiben. Közép-európai példák: Magyarország és Szlovákia. Obraz národa a identita v učebniciach pre národnostné školy. Príklady zo strednej Európy: Maďarsko a Slovensko*. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület – Gramma Egyesület – Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Kara – Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Kar – Selye János Egyetem. Pilisvörösvár–Dunaszerdahely–Komárom–Nyitra–Esztergom. 38–44.

VANČO ILDIKÓ 2013. Anyanyelv és nyelvtanoktatás kisebbségben. A szlovákiai helyzet. In: Ruda M. – Szabómihály G. (szerk.): *Nemzetkép és identitás a nemzetiségi iskolák tankönyveiben. Közép-európai példák: Magyarország és Szlovákia. Obraz národa a identita v učebniciach pre národnostné školy. Príklady zo strednej Európy: Maďarsko a Slovensko*. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület – Gramma Egyesület – Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Kara – Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Kar – Selye János Egyetem. Pilisvörösvár–Dunaszerdahely–Komárom–Nyitra–Esztergom. 26–37.

ELEKTRONIKUS HIVATKOZÁSOK

Lassan alakul az új tankönyvpolitika. <http://uj szo.com/napilap/kozelet/2010/12/16/lassan-alakul-az-uj-tankonyvpolitika> (letöltve: 2014. 04. 07.)

Návrh koncepcie výchovy a vzdelávania národnostných menšín. <http://www.multikulti.sk/dok/mensinove-skolstvo/Koncepcia.pdf> (letöltve: 2014. 04. 12.)

Štátny vzdelávací program. Maďarský jazyk a literatúra. (Vzdelávacia oblasť: jazyk a komunikácia). ISCED 3A. http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/gymnazia/vzdelavacie_oblasti/madarsky_jazyk_literatura_isced3a_titul.pdf (letöltve: 2014. 04. 13.)

ŠVP 2008. Štátny vzdelávací program. www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=2319, www.statpedu.sk/sk/Statny-vzdelavaci-program.alej (letöltve: 2014. 04. 13.)

V politike: školstvo podľa Dušana Čaploviča. http://www.noveskolstvo.sk/article.php?839&ezin_author_id=990 (letöltve: 2014. 04. 07.)

Zákon z 22. mája 2008 o výchove a vzdelávaní [školský zákon] o zmene a doplnení niektorých zákonov. http://www.uips.sk/sub/uips.sk/images/PKvs/z245_2008.pdf (letöltve: 2014. 04. 12.)

ELEMZETT TANKÖNYVEK

MISAD KATALIN – SIMON SZABOLCS – SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2009. *Magyar nyelv a gimnázium és a szakközépiskolák 1. osztálya számára. Maďarský jazyk pre 1. ročník gymnázií a stredných odborných škôl s vyučovacím jazykom maďarským*. Slovenské pedagogické nakladateľstvo. Bratislava.

UZONYI KISS JUDIT – CSICSAY KÁROLY 2012a. *Magyar nyelv. Tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák II. osztály számára. Maďarský jazyk. Učebnica pre II. ročník gymnázií a pre II. ročník stredných odborných škôl*. Vydavateľstvo TERRA. Bratislava.

UZONYI KISS JUDIT – CSICSAY KÁROLY 2012b. *Magyar nyelv. Tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák III. osztály számára. Maďarský jazyk. Učebnica pre III. ročník gymnázií a pre III. ročník stredných odborných škôl.* Vydavateľstvo TERRA. Bratislava.

UZONYI KISS JUDIT – CSICSAY KÁROLY 2012c. *Magyar nyelv. Tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák IV. osztály számára. Maďarský jazyk. Učebnica pre IV. ročník gymnázií a pre IV. ročník stredných odborných škôl.* Vydavateľstvo TERRA. Bratislava.